

Raskršće na cesti dviju objavljenih knjiga

Martina Kekelj

(Nives Opačić: *Hrvatski jezični putokazi*, Zagreb:
Hrvatska sveučilišna naklada, 2007.)

U listopadu 2007. godine izdana je treća knjiga u nizu savjetodavnih djela i široj javnosti poznate jezikoslovke Nives Opačić Hrvatski jezični putokazi, s podnaslovom Od razdraganosti preko straha do ravnodušnosti. Ovih 268 stranica knjige u prepoznatljivom dizajnu Hrvatske sveučilišne naklade uređila je Sanja Slukan. Knjiga je sadržajno podijeljena u tri dijela. Tiskana je uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

0. Uvod

Jezični putokazi kojima nas autorica Nives Opačić želi usmjeriti na pravi put prema zdravom hrvatskomu standardnom jeziku nisu prvi u njezinu znanstvenom opusu. Stoga je knjiga *Hrvatski jezikoslovni putokazi* svojevrsno raskršće na cesti već dviju objavljenih knjiga: *Jezikomjer: vodič za izbjegavanje najčešćih pogrešaka u hrvatskom standardnom jeziku* (Stobreč: Croma, 2004) i *Hrvatski u zagradama, Globalizacijske jezične stranputice* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2006). Knjiga je sadržajno podijeljena u tri dijela. Prvi dio predstavlja neznatno promijenjeni članci koje je autorica napisala i izdala do 2000. godine. Drugi su dio žute stranice s jednostavnim jezičnim savjetima složenim abecednim redom, koje pokazuju i odstupanje od standardnoga grafičkoga uređenja. Treći dio povratak je znanstvenim člancima, izdanima nakon 2000. godine u raznim jezikoslovnim publikacijama i zbornicima. Uz poglavlja i jezične savjete knjiga sadrži četiri tablice (str. 188) i šest slika (str. 190–194, 196). Literatura je opširna (str. 261–268), uključuje veći broj rječnika, sedam knjiga stranih autora uglavnom na engleskom jeziku.

1. Tekst očima lektorice

U prvome poglavlju, *Tekst očima lektora* (str. 13–20), autorica govori o problemu lektorovih ovlasti u autorskom tekstu, ali njime samo otvara drugo

područje — poštenje pojedinoga lektora. U cijelome poglavlju, oprinjere-
no raznim rečenicama iz tiskanih knjiga, autorica daje male savjete i opisuje
zamke lektoriranja. Prije svega naglašava suradnju svih odgovornih za tekst,
zatim lektorovo znanje i ljubav prema poslu, a od jezičnih savjeta izdvojit
će uporabu aktiva pred pasivom te glagolskih konstrukcija pred imenskima.
Rad je neznatno proširena inačica izlaganja objavljenoga u *Zborniku Društva
slovenskih književnih prevajalcev* (Ljubljana, 1988).

Drugo poglavlje, *Slušajući programe Radio-Zagreba* (str. 21–25), privući
će zanimanje fonetičara jer se u njemu iznose kritičke primjedbe o pogrje-
škama u naglascima, intonaciji i izgovoru radijskih voditelja u lipnju 1977.
godine. Neke će nam se pogrješke činiti kao povijesna ortoepska zanimlji-
vost, dok ćemo neke prepoznati i u današnjim emisijama, tridesetak godina
poslije istraživanja. Zbog njih je autorica ovaj tekst, objavljen u zagrebač-
kome časopisu *Jezik* (god. 25, br. 5, 1977/78) i uvrstila u ovu knjigu.

Treće poglavlje, *Lektorski zahvati u hrvatskim prijevodima beletrističkih
tekstova* (str. 26–33), vraća nas temi lektorskoga posla. Autorica s dugo-
godišnjim stažem lektorice iznosi svoje stavove o lektorskom poslu, postavl-
ja još jedan kamen na kojem temelji lik lektora (lektorova jezična potko-
vanost). Na primjerima iz beletrističkih tekstova prokazuje loše lektorske
zahvate, a prikazuje one, autoričnim riječima, poželjne. Neki su od primje-
ra (ne)snalaženje u prirodi samoga teksta, nesigurno razlikovanje nazovi-
srbizama od hrvatskih riječi poput *ugao/kut*, *čas/trenutak* ili zanemarivanje
stila gdje su "... prema situaciji i žanru potrebne i dobrodošle razne *španje*,
gumbi, *špenadle*..." Tekst je objavljen u zborniku *Jezik i komunikacija*
(Zagreb: HDPL, 1996: 452-456).

U četvrtome poglavlju, *Primjeri homonimije u nekim slavenskim jezi-
cima prema hrvatskom* (str. 34–38), pozornost je usmjerena na prevodenje
iz slavenskih jezika jer je stupanj homonimije među slavenskim jezicima vrlo
visok i može dovesti do krivih prijevoda. Tako u slovenskom jeziku riječi
zakon, *berač*, *kolovoz* ili *umor* nemaju jednako značenje kao i u hrvatskom
jeziku, a češki nazivi za mjesec u godini mogu dovesti do potpune pomutnje
ako se samo prepisu kao hrvatski nazivi. Na taj način, *srpanj*, osmi mjesec
u češkom jeziku, postaje sedmi u hrvatskome, a trideset dana odjednom je
izgubljeno u prijevodu. Tekst je prvotno objavljen u zborniku *Prevodenje:
suvremena strujanja i tendencije* (Zagreb: HDPL, 1995: 367–370).

Iduće poglavlje, *Ljudevit Jonke i jezični savjeti* (str. 39–47), kratak je
prikaz najvažnije literature s jezičnim savjetima poznatoga jezikoslovca uz
autoričine komentare i primjere iz suvremenije prakse, koji potvrđuju ono
što je bilo već davno rečeno. Tekst je kao članak objavljen u prigodnome
broju karlovačkoga časopisa *Svjetlo* (god. I, br. 1, 1998: 71–75).

Pretposljednjim poglavljem u prvom djelu knjige (str. 48–58), *Život
riječi* (na primjerima djelatnik, izbornik, koštovnik, pripetavanje), autorica

otvara mjesto jezičnim savjetima na žutim servisnim stranicama. Tekst je objavljen u zborniku *Jezične norme i varijeteti* (Zagreb — Rijeka: HDPL, 1998: 383–389).

Primjeri iz prethodnog poglavlja imaju svoj nastavak u primjerima *prepraćen, vremenik, domaći uradak* i dr. posljednjega poglavlja, *Promjene u leksiku — nužnost ili nešto drugo* (str. 59–68). Tekst je bio objavljen u zborniku *Teorija i mogućnost primjene pragmatolingvistike* (Zagreb — Rijeka, 1999: 555–562).

2. Žute stranice

Drugi dio knjige tiskan je na žutim stranicama (str. 69–168). Ova igra bojom papira u funkciji izražavanja sadržaja zgodan je detalj. Prema riječima same autorice u predgovoru, žute stranice ove knjige predstavljaju svojevrstne “jednostavne servisne informacije”, a jezični savjeti na tim stranicama složeni su abecednim redom.

Jezični savjeti na žutim stranicama već su se mogli pročitati u zagrebačkim dnevnim novinama *Vjesnik* ili čuti na Hrvatskom radiju. Objavljeni na jednom mjestu (str. 69–167), abecednim redoslijedom, omogućuju lakše snalaženje. Time pozivaju čitatelja ne toliko na čitanje u jednom vremenskom slijedu, koliko na služenje ponuđenim podatcima u potrebi.

3. Suvremeni strah

Treći dio knjige reakcija je na moderni pristup hrvatskomu jeziku. Prva dva poglavlja posebna su zbog psiholingvističkoga pristupa jeziku, središnja četiri poglavlja govore o dvjema fazama u hrvatskom jeziku od 1990. do danas: jaka kroatizacija i ničime kontrolirana uporaba engleskih riječi u današnjim medijima i društvu danas, a posljednje poglavlje o jeziku *Ježevе kućice* velika je kritika politiziranja književnosti i jezika.

Autorica smatra da je strah od vlastitoga jezika specifičan za Hrvate, a da je u pozadini toga straha politička motiviranost. U poglavlju *Strah od jezika* (str. 169–183) propitkuje uzroke toga straha koji dovodi do “...opće mucavosti i mutavosti”. Autorica uspoređuje situaciju hrvatskih govornika s govornicima (nama) stranih jezika, donosi mali povijesno-politički pregled straha bilo na koji način vezanoga uz hrvatski jezik i primjere današnjih problema poput *radnoga vremena/djelatnoga vremena*, emocionalne konotacije riječi *pop* ili straha od riječi *zbornica*. Tekst je objavljen u zborniku *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici* (Zagreb — Rijeka: HPDL, 2003: 545–556).

Drugo poglavlje koje govori o istoj temi, *Čega se više bojimo: materinskoga ili stranog jezika?* (str. 184–201), rezultat je istraživanja. U njemu

je prikazana anketa o znanju o jeziku i strahu od jezika. Rezultati ankete pokazali su nezavidno nisku razinu znanja hrvatskih izvornih govornika o hrvatskome standardnome jeziku i otpor prema učenju jezika, čime se otvara plodno tlo strahu od jezika. Poglavlje je nastalo na temelju rada objavljenoga u zborniku *Jezik u društvenoj interakciji* (Zagreb — Rijeka: HDPL, 2004: 303–317) u suautorstvu s J. Mihaljević-Djigunović i T. Kraš.

U poglavlju *Pomicanje semantičkog polja* (str. 202–214) autorica se bavi uzrocima pomaka i promjena značenja riječi. Građu koju je prikupila svrstala je bez obzira na uzrok u četiri podskupine, kao u (1). Tekst je objavljen u zborniku *Jezik u društvenoj interakciji* (Zagreb — Rijeka, 2005: 551–560).

- (1) a) nova značenja potiskuju ili su potisnula stara značenja (*izbornik, cjenik*)
 b) promjena semantičkoga polja (*akcija, druker, čičak, osvojiti/osvajati* itd.)
 c) promjene značenja pod utjecajem stranoga jezika (*aktualan, definitivno*)
 d) gubljenje starih značenja (primjeri iz *Šume Striborove* Ivane Brlić-Mažuranić)

Sljedeća dva poglavlja ujedinjaju se u istoj temi pristupanoj pisanim medijem i elektroničkim medijima (novinarski stil Hrvatske radiotelevizije). U prvome, *Mediji i hrvatski standardni jezik* (str. 215–228), autorica različitim primjerima dolazi do istoga zaključka: nekontrolirano uvođenje engleskih (američkih) razgovornih fraza, ali i protjerivanje dobrih hrvatskih riječi uzrokuje loše promjene na leksičkome planu hrvatskoga standardnoga jezika. Tekst je objavljen u zborniku *Jezik i mediji — jedan jezik: više svijetova* (Zagreb — Split: HDPL, 2006: 521–532). Pojam *novogovor* koji se nalazi u naslovu drugoga članka *Hrvatski novogovor u elektroničkim medijima* (str. 229–239) autorica određuje kao "... političko-propagandni jezik totalitarnoga sustava koji vladajuća ideologija želi nametnuti kao opći jezik u javnoj uporabi..." S takvim stavom autorica pristupa raznim primjerima koje je prikupila analizirajući programe nacionalne radiotelevizije. Tekst je objavljen u zborniku *Riječki filološki dani 4* (Rijeka, 2004: 391–400).

U poglavlju *Ususret pidžinizaciji hrvatskog jezika* (str. 240–247) susrećemo se s novijim pojmovima u hrvatskoj lingvistici poput pidžinizacije, a osobito hrengleskoga. Neprovereni prodor engleskih fraza u hrvatsku rečenicu dovodi do hrengleskoga, mješavine hrvatskoga i engleskoga jezika, ali i do pidžinizacije, koja se definira kao oblik nestandardnoga ili nedovoljno usvojenoga engleskoga jezika. A kod nas sve više i hrvatskoga. Tekst je objavljen u zborniku *Jezik i identiteti* (Zagreb — Split: HDPL, 2007: 411–418).

Sudbina *Ježevе kućice* budi iznimno veliko (i polemičko!) zanimanje koje se nije ograničilo samo na likove unutar korica knjižice. U poglavlju

Veliko pospremanje u Ježevoj kućici Branka Ćopića (str. 248–259) autorica se s karakterističnim joj žarom osvrće na nasilne jezične promjene koje su se dogodile u izdanjima *Naša djeca* iz Splita nakon 1999. godine. Prema autorici, promjene u novijim izdanjima ove dječje knjige krše autorska prava, politički su motivirane, a potkrjepu argumentima nalazi u analizi sudbine pjesme Antuna Mihanovića *Horvatska domovina*. Tekst prema kojemu je nastalo ovo poglavlje objavljen je u zborniku *Riječki filološki dani 6* (Rijeka, 2006: 237–246).

4. Sudbina Hrvatskih jezičnih putokaza

Autorica je još jednom napisala knjigu koja svojom tematikom privlači jezikoslovce i stručnjake, a pristupačnim stilom i naglašenim humorom (str. 38, 208, 220) privlači svakodnevnog govornika hrvatskog jezika koji se ne želi strašiti materinskog jezika. Kombinacijom znanstvenih tekstova i jezičnog savjetnika pokriva dvije razine djelovanja: istraživačku i poučavateljsku. U ovom popularno-znanstvenom djelu ponešto za sebe pronaći će širi krug čitateljstva. Tako će se knjigom moći poslužiti i nastavnici u školama, javni govornici, novinari, lektori i budući lektori. Knjiga će nadasve biti korisna studentima koji su potrebni putokaza u svojem obrazovanju, a kojima je autorica s veseljem ovo djelo posvetila.